

**MILLIY IQTISODIYOT RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH
AHOLI TURMUSH DARAJASI BARQARORLIGI OMILI**

TMI Iqtisodiy xavfsizlik

Kafedrasi dotsenti, PhD A. T. Umirov.

TMI bank ishi fakulteti BIA-76 guruh talabasi Ergasheva Sojida

Raqobat — mustaqil tovar ishlab chiqaruvchi korxonalar oʻrtasida tovarlarni qulay sharoitda ishlab chiqarish va yaxshi foyda keltiradigan narxda sotish, umuman iqtisodiyotda oʻz mavqeini mustahkamlash uchun kurash. Raqobat koʻp qirrali iqtisodiy hodisa boʻlib, u bozorning barcha subyektlari oʻrtasidagi murakkab munosabatlarni ifodalaydi. Tovar –pul munosabatlari maʼlum darajada rivojlangan bozorlarda raqobat mavjud boʻladi. Demak, iqtisodiyotning rivojlanganlik darajasida ham raqobat ahamiyatli va bu aholi turmush darajasiga oʻz taʼsirini koʻrsatadi. Hammamizga ayonki, hozirgi kunda milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishda jahon bozorlari munosabatlari ham tubdan oʻzgargan. Globallashuv sharoitida raqobatlashuv jaddal rivojlanayotgan davrda yashayapmiz. Bu jrayonda har bir mamlakat har bir mintaqada iqtisodiyotini yaxshilashda uning raqobatbardoshligini oshirishi kerak boʻladi. Chunki bozor iqtisodiyoti oʻzining qay darajada boʻlishidan qatʼi nazar, raqobatning boʻlishini talab qiladi. Bozordagi raqobatning mavjudligi esa, aholining turmush darajasi barqarorligiga ham oʻz taʼsirini koʻrsatadi. Sababi shundaki, agar bozorlarda raqobat koʻp boʻlsa, xaridor oʻziga mos boʻlgan mahsulotni olishi osonlashadi. Yaʼni narxlar pasayib sifat yaxshilanishi yuzaga keladi. Ishlab chiqaruvchi faqat songa emas, sifatga ham eʼtibor qaratadi. Eng avvallo isteʼmolchilar oʻz xohish istaklariga mos kelgan tovar va mahsulotlarni oladi. Va undan tashqari raqobatning mavjudligi aholi daromadining turli miqdordaligini hisobga olgan holda, ularning manfaatlarini qoʻllab-quvvatlaydi. Oʻzbekiston respublikasi birinchi prezidenti raqobatning bozor iqtisodiyotiagi ahamiyatini quyidagicha keltirib oʻtgan: ” Raqobat boʻlmasa bozor iqtisodiyotini barpo etib boʻlmaydi. Raqobat –

bozorning asosiy sharti, aytish mumkinki, uning qonunidir.” Haqiqatdan ham iqtisodiy barqarorlikka erishgan davlatlar bozorlarida keskin raqobat ichlab chiqaruvchilar yoki xizmat ko'rsatuvchilarning yanada ko'proq ishlab , sifat darajalarini yaxshilashga intilishadi. Iqtisodchi M. Porter konsepsiyasiga e'tibor beradigan bo'lsak : “ Raqobatbardoshlik tushunchasi bu davlatning ishlab chiqarish darajasi va samaradorligi bilan uzviy bog'liqdir . Ayni damda raqobatbardoshlik aholining turmush tarzi , ish bilan ta'minlanganlik darajasi bilan baholanadi.¹ Demak , raqobat aholi turmush tarzida yengilliklarni yaratadi. Misol uchun, o'z mijozlari sonini oshirish va mahsulotlarini xaridorgir bolishini maqsad qilgan tadbirkorlar endi o'z faoliyatini texnika-texnologiya vositalari bilan bevosita bog'lashadi. Va buning oqibatida, iste'molchilar vaqtni tejashga erishishadi. Masalan, meditsinani oladigan bo'lsak , ba'zi tibbiy xizmatlardan foydalanish uchun avval bemorlar shifoxadan ro'yhatdan o'tishardi, hozir esa bu jarayonni online tarzda amalga oshiriladi. Va bu vaqtni tejashga yordam beradi. Aynan mana shu tizimni joriy qilgan davolash markazlarida ko'p sonli bemorlar davolanishmoqda. Yana ikki iqtisodchi olimlar Barker va Kohler raqobatbardoshlikni mamlakatning xalqaro bozoridagi o'rni bilan, ya'ni export darajasi bilan o'lchashadi . Bunda oshib boradigan aholining real daromadi raqobatbardoshlikning asl ko'rinishidir.² Hammaga ma'lumki, iqtisodiyotning raqobatbardoshligi ham turli shakllarda va turli darajada namoyon bo'ladi:

- mamlakat korxonalarini ishlab chiqarayotgan mahsulotlarning raqobatbardoshligi;
- mamlakat iqtisodiyoti tarmoqlarining raqobatbardoshligi;
- mamlakat korxonalarining (firmalarining) raqobatbardoshligi;
- mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligi;
- mamlakatning raqobatbardoshligi;

Mamlakatning raqobatbardoshligi bu uning yaratish , ishlab chiqarish va

¹ Porter, Maykl E. Konkurentnaya strategiya: Metodika analiza otrasley I konkurentov/ Per.sang. Uchebnik-2-izd.-M.: Alpina biznes buks-2009.-516

² Barker T. and Köhler J. "Environmental Policy and Competitiveness". Environmental Policy Research Briefs, 1998.

tarqatish xususiyatlari bilan uzviy bog'liq hisoblanadi . Bundan tashqari mamlakat raqobatbardoshligini o'lchash borasida boshqa omillarga e'tibor qaratish kerakki, bu mamlakat mikro va makro darajalaridir. Masalan, mikro iqtisodiyotda raqobatga besh omil ta'sir etadi:

- mahsulot xususiyatlari ,
- sotuvchilar soni ,
- kirishdagi to'siqlar,
- ma'lumotlarning mavjudligi va joylashuvi.

Demak mikroiqtisodiy raqobatbardoshlikka erishishda

narxlarning jozibadorligi,

arzon va sifatli mahsulotlar,

aholining talabi yuqori joylarda xizmatlarni ko'paytirish muhim.³

Xalqaro miqyosda oladigan bo'lsak, raqobatbardoshlik jahon bozorlaridagi beqarorlik sharoitida mamlakatni barqaror rivojlantirish vazifasini hal etishda iqtisodiyotning raqobatbardoshligini ta'minlash masalasi ustuvor ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston-2030 " strategiyasi "Xalq xizmatidagi davlat " tamoyili asosida ish ko'rar ekan , bunda aholini farovon hayot bilan ta'minlash asosiy maqsad hisoblanadi . Iqtisodiy jihatdan yanada barqarorlashish uchun turli islohatlar rejalashtirilgan . Xususan , Investitsiya yo'nalishi bo'yicha ham katta marralar ko'zlanmoqda. Xususan, iqtisodiyotga 250 milliard dollarlik yangi investitsiyalar, jumladan, 110 milliard dollar xorijdan, yana 40 milliard dollarlik mablag' davlat-xususiy sheriklik dasturlari orqali jalb etilishi ko'zda tutilgan . Bundan buyon har bir tumanning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish maqsadida reyting joriy etiladi. 150 milliard dollarlik 500 dan ortiq strategik texnologik va infratuzilma loyihalarini amalga oshirish rejalashtirilgan. Yirik loyihalarni amalga oshirishda ishtirok etayotgan o'rta biznes subyektlariga 5 milliard dollar miqdorida kreditlar ajratiladi. Bu esa mamlakat miqyosida viloyatlar va shahar-tumanlar aro raqobat hissini paydo qilib , aynan investitsion jihatdan yuqori reytinglarni qayd etish maqsadida ildamlashishiga turtki va motivatsiya bo'ladi .Qishloq xo'jaligi sanoatini

³<http://www.newjournal.org>
www.tadqiqotlar.uz

rivojlantirish ham muhim vazifa etib belgilangan. Jumladan, qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlash 25 foizdan yuqori darajaga ko'tariladi. O'zbekistonda 2,5 million tonna sig'imga ega 100 ta agrologistika markazi quriladi. 300 ming gektar intensiv bog' va uzumzor suvni tejaydigan texnologiyalar bilan ta'minlanadi, shuningdek, tarmoq xodimlari uchun 10 foizli imtiyozli kreditlar ajratiladi. Pillachilikni rivojlantirish maqsadida tut plantatsiyalariga yana 105 ming gektar yer ajratiladi. Paxta hosildorligi gektariga 45–50 sentnerga, g'alla hosildorligi 80–85 sentnerga yetkaziladi. Ushbu g'oyalarning zamiri orqali nafaqat aholi manfaatlari balki, qishloq xo'jaligida xalqaro raqobatbardoshlikka erishish mumkindir.⁴

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, Raqobatbardoshlikka erishish hosildorlikni oshishiga, xarajatlarning kamayishiga, innovatsiyalarni rivojlanishiga, mahsulot sifati va hajmining oshishiga hamda umumiy jihatdan mamlakat iqtisodiyotining kengayishiga olib keladi. Albatta bu orqali aholi turmush darajasini yaxshilash hamda farovonligini oshirish mumkin. Shuning uchun iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirish davlat strategiyasi darajasida bo'lishi lozim.

⁴ <https://yuz.uz/uz/news/ozbekiston--2030-strategiyasiislohotlarimiz-shiddati-va-mazmundorligini-oshirishga-xizmat-qiladi>